Stockholms universitet

Psykologutbildningen – en tillbakablick

Det har idag gått ca tio år sedan jag lämnade mitt lektorat på Psykologiska institutionen, Stockholms universitet. Då hade jag under ca 25 år varit verksam som psykolog/lärare på psykologutbildningen och fick följa de förändringar som denna utbildning genomgick. Jag hade också förmånen att tillsammans med bland annat docent Ulla Ek, professor Bo Sigrell och universitetslektor Gunnar Bohman, få vara med i planering och start av den legitimationsgrundande psykoterapeututbildningen på institutionen. Jag kom också under denna tid att disputera på den lilla arbetsgruppens (handledningsgruppers) processer. Genom generösa anslag från såväl Vetenskapsrådet som Kungliga Vetenskapsakademien kunde jag gå vidare med denna forskning som fick karaktären av nätverksprojekt med omfattade datainsamling från ett flertal svenska universitet. Dåvarande professorn i klinisk psykologi Carl-Otto Jonsson var en stor inspiratör och ett oerhört stöd. Jag vill speciellt framhålla min trogna och kompetenta forskarpartner professor Siv Boalt Boëthius. Vi genomförde ett stort antal studier och därtill undervisningslitteratur med fokus på handledningsgruppers dynamik, sammansättning och ledarskap.

Jag vill från ett personligt perspektiv beskriva några av de stora förändringar gällande utbildningen till psykolog som skedde under den tid jag var verksam (primärt Stockholms universitet). Denna text gör inte anspråk på att referera till forskning inom mitt område. Däremot kommer jag att nämna personer som haft betydelse för utvecklingen av utbildningen i olika avseenden.

Psykologförbundet

Psykologförbundet skriver följande i sitt Utbildningspolitiska handlingsprogram:

Psykologyrket är ett relativt ungt yrke. Från att i huvudsak ha funnits som akademisk disciplin har psykologin under de senaste fem decennierna också utvecklats och formats till det professionella innehåll det har idag. Utbildningen har förankring i forskningsbaserad teori och metod, given vid en lång och sammanhållen universitetsutbildning med stor bredd på tillämpningsmoment och auktoriserat av Socialstyrelsen genom legitimation för yrket. Den psykologiska kunskapens tillväxt- och förändringstakt är hög och kraven på grundutbildning, liksom kraven på fortbildning och kompetensutveckling efter legitimationen, blir allt större för att garantera kvalitet och kompetens hos psykologkåren.

(Psykologförbundets hemsida, 2023-01-04)

Min egen utbildningstid

I mitten av 1960-talet påbörjade jag min utbildning till psykolog. Avsikten var att ta några akademiska betyg i syfte att meritera mig för att komma in på läkarutbildningen. Jag började med sociologi och pedagogik. Föreläsningar hölls för ett stort antal studenter och var inte sällan inhysta på någon biograf för att vi skulle få plats. För att komma in på grundkursen i psykologi fick man genomgå ett test och på så sätt meritera sig. Jag visste inte mycket om psykologi, men flera faktorer gjorde att jag trivdes med studierna. Till skillnad från sociologi och pedagogik blev vi en sammanhållen grupp om ca 30 personer som följdes åt under några

terminer. Psykologiska institutionen höll på den tiden till i det vackra gula huset på Drottninggatan mitt emot Spökslottet och dåvarande Kårhuset på Holländargatan. Tillämpade inslag i utbildningen lyste med sin frånvaro, förutom en och annan laboration, som gjordes i smågrupper i perception eller kognitionspsykologi.

Enligt dåtidens studieordning med ovanstående ämneskombination förväntades man göra sex månaders praktik inom två av psykologins olika områden. Jag valde att göra min kliniska praktik på Långbro mentalsjukhus och därefter som skolpsykolog inom dåtidens utsatta förortsområden.

Erfarenhet från praktikperioder i slutet av 1960-talet

Min första praktikperiod gjorde jag på dåvarande Långbro sjukhus. Sjukhuset var tillsammans med Beckomberga sjukhus de två dominerande psykiatriska sjukhusen i Stockholmstrakten. Det var en omvälvande upplevelse. Chefspsykologen, Olena Sennton, som var en stor auktoritet, satt på övervåningen och delade ut uppgifter till såväl psykologerna som oss praktikanter. Praktikanternas uppgift var bland annat att koka kaffe! Psykologerna höll till i ett eget litet tvåvåningshus på sjukhusområdet.

Som praktikant skulle man ges inblick i den tunga psykiatrin. Och det *var* tungt! Det stora genombrottet för psykofarmaka var ännu i sin linda. Jag fick uppgiften att göra ett test, ”Bender-Benton”, på några äldre män som diagnostiserats med kronisk schizofreni. De var ”inhysta” på den låsta manliga paviljongen. Översköterskan kom med sin stora nyckelknippa och öppnade dörren för mig (nybliven fil kand, 23 år). Ett antal män med tom blick ”förvarades” där. Jag passerade ett stort rum fullt med badkar försedda med bälten. Långa bad ansågs vid denna tid vara lugnande. Den stackars mannen jag skulle sitta ensam med i ett rum stirrade på mig och det han skulle rita enligt testinstruktionerna förblev obegripligt för oss båda. Jag läste gamla handskrivna gulnade journalanteckningar och förskräcktes och förundrades.

Jag fick också deltaga i patientronder av nyintagna patienter. Vi var cirka 10 personer från personalen som satt i en halvcirkel runt den patient som kallades in. Överläkaren intervjuade (höll förhör med) patienten inför personalgruppen som ”publik”. Jag led av att bli vittne till en skör människas utsatthet.

Vid denna tidpunkt genomfördes elbehandling (ECT) på sjukhuset utan narkos! Lobotomering hade utförts till början av 1960-talet. Det var skrämmande att få inblick i den tidens psykiatri. De tidigare brutala metoderna har idag i allt ökad utsträckning ersatts av medicinering med psykofarmaka. Den psykiatriska vården genomgick stora förändring efter min tid som praktikant. Men helt klart finns stora behov av ytterligare reformer inom den psykiatriska vården. Den psykiska ohälsan har ökat stort, inte minst bland barn och ungdomar.

Min andra praktikperiod inom skolan var också intressant. Jag hade under min studietid haft ett långt vikariat som lärare på halvtid i en högstadieskola. Att komma till skolans värld som psykologpraktikant var speciellt. Jag möttes av alltifrån stor övertro till skepsis och rädsla för insyn. I efterhand har jag många gånger tänkt att det skulle vara utmanande och roligt att arbeta som psykolog inom skolan med den erfarenhet jag senare fick. Tänker bland annat på den speciella roll som psykologen har inom skolans organisation.

Psykologförbundets behörighetsbevis

I slutet av 1960-talet och fram till 1984 utfärdades behörighetsbevis för såväl biträdande som ”riktiga” psykologer av Psykologförbundet. För att få förbundets behörighet som ”riktig” psykolog krävdes en licentiatexamen. Så småningom ersattes licentiatexamen av den så

kallade Mellanexamen och därefter PEG (Psykolog efter grundexamen). PEG-utbildningen som var tvåårig hade nu fått utökade kliniskt/praktiska inslag. Varje student skulle t ex genomföra ett eget patientarbete under individuell handledning av en erfaren klinisk psykolog.

Handledningen uppgick till 18 handledningstimmar per student. Den studerande träffade sin klient på handledarens mottagning som ofta var en psykiatrisk öppenvårdsmottagning. Handledarkåren var således ganska stor vid denna tidpunkt. Universitetslektorerna Olof Billingberg, Robert Rössel och Olle Sundh var då ansvariga för den kliniska delen av den högre psykologutbildningen (PEG). Alla handledare inbjöds till handledarmöten på Park hotells stora konferenssal. Utifrån den stora skaran av handledare tjänade dessa handledarmöten främst till att informera om utbildningen.

Framväxten av det sammanhållna psykologprogrammet

Dåvarande professor Carl-Otto Jonsson, ¨Cotto¨, hade en avgörande betydelse för att de tillämpade inslagen inom psykologutbildningen stärktes. Han verkade för att klinisk psykologi fick en starkare ställning vid institutionen. Han hade också ett stort engagemang för att samordna psykologutbildningen. Universitetslektor Bengt Högman blev studierektor för såväl PEG som efterhand det femåriga psykologprogrammet. Han blev en mycket central person på institutionen. En av flera viktiga funktioner han hade var att göra budgetförslag för de pågående yrkesinriktade utbildningarna. Bengt Högman var utifrån sin mångåriga erfarenhet på PA-rådet väl skickad att sköta ekonomin för de utbildningar som efter hand startade.

I början av 1980-talet, nämligen 1982 startade det femåriga sammanhållna psykologprogrammet vid de större universiteten i Sverige. Lite senare 1984, infördes den statliga legitimationen som utfärdades av Socialstyrelsen och som därmed gjorde titeln legitimerad psykolog juridiskt skyddad. En förutsättning för att bli legitimerad var att man efter avlagd psykologexamen hade fullgjort den så kallade PTP-praktiken.

Syftet med PTP var enligt Psykologförbundets stadgar ”att psykologen ska lära sig nytt och samtidigt arbeta ”skarpt” som psykolog för första gången. PTP är ett yrkesår av lärande genom praktisk och allsidig träning av olika kompetenser som lärdes ut på psykologprogrammen. Samtidigt, och som en viktig del i detta lärande, arbetar alltså PTP-psykologen under eget yrkesansvar”.

Olof Billingberg var under 1980-talet ansvarig lektor för de kliniska momenten på såväl PEG som det femåriga psykologprogrammet. Antalet studenter ökade kraftigt under den övergångsperiod då båda utbildningarna löpte parallellt. Dessutom kom stora förändringar att ske i och med den nya studieordningen/läroplanen. Den sammanhållna psykologutbildningen skulle också ge behörighet på grundläggande psykoterapinivå (steg I). Detta påverkade såväl omfattningen av de teoretiska kurserna i klinisk psykologi som det handledda klientarbetet. Stor vikt kom nu att läggas på de tillämpade inslagen. Från att handledning på klientarbetet på PEG skedde individuellt så skulle nu handledningen på psykologprogrammet ske i grupp om tre till fem studenter och en handledare. Då såväl antalet studenter som presumtiva klienter växte uppstod nu behov att göra urval av lämpliga klienter på annat sätt liksom att hitta ett sätt att omstrukturera handledarkåren.

Samarbete Studenthälsan och Psykologiska institutionen

Under 1970/80-talen arbetade jag som psykolog på Studenthälsan i Stockholm. Jag hade under denna tid ett nära samarbete med Psykologiska institutionen. Jag hjälpte till med att göra ett första urval av klienter som var lämpade för att gå i psykologsamtal hos en psykologstudent som fick handledning av en erfaren psykolog/psykoterapeut. De klienter som sökte sig

till Studenthälsan befann sig oftast i ett brytningsskede mellan ungdom och ung vuxen. En gemensam nämnare för många var att man hade stort behov att få perspektiv på sin barn- och ungdomstid på vägen in i vuxenlivet. Val av utbildning, socialt sammanhang, partner liksom förväntningar på prestation och ibland vilsenhet i en helt ny studiemiljö var aktuella frågor. Självklart fanns det stor variation vad gällde psykisk skörhet, tidigare trauman mm, men en gemensam faktor var ofta hög motivation och goda intellektuella resurser. Ett grovurval ur denna klientgrupp visade sig gynnsamt och till ömsesidig nytta. Till Studenthälsans mottagning med läkare, psykolog och kuratorer kunde alla studenter från Stockholms samtliga universitet och högskolor söka sig. Som student levde man på knapp ekonomi och kunde få möjlighet, om problematiken inte var för omfattande, att få stöd och hjälp av en psykologstuderande med professionell handledning.

Första psykologmottagningen på Stockholms universitet

Allteftersom utbildningen blev mer omfattade uppstod behovet av att ha en psykolog/psykoterapeut fast anställd på Psykologiska institutionen. Jag blev ombedd att söka tjänsten och kom på så sätt att vara delaktig i uppbyggnaden av en psykologmottagning på institutionen. Efter ett fåtal år blev min kollega Olof Billingberg sjuk och avled efter en tid. Min tjänst utökades till heltid (psykolog/vikarierande universitetslektor) varvid jag under en övergångsperiod skulle ansvara för de kliniska momenten som helhet. Det var en utmanande och tuff period innan fler lärare/psykologtjänster kunde inrättas.

Min uppgift som psykolog var att göra urval av lämpliga blivande klienter utifrån ett första diagnostiskt samtal på telefon. Trots begränsade resurser för att satsa på en egen patientmottagning, var entusiasmen stor hos oss som var involverade. Vi fick disponera den så kallade Grindstugan som låg i den vackra parken en bit ifrån den stora huvudbyggnaden på gamla Skogshögskolans område. Det var ett fint, om än slitet litet hus, där trädgårds-/vaktmästaren hade bott på den tid då Skogshögskolan disponerade området. Vi var några entusiaster som åkte till Ikea och köpte enkla möbler och tyg till gardiner och draperier. Vi målade de väggar som behövde fräschas upp. Institutionens mångåriga trotjänare Kerstin Halldin liksom Jane Olsson på expeditionen var engagerade och sydde bland annat gardiner. Studierektor Bengt Högman satte upp gardinstänger. Ikea-fåtöljerna skruvade vi ihop själva. Vi var nöjda. Institutionen hade fått sin första egna psykologmottagning.

Psykologstudenterna kunde nu ta emot sina klienter på denna mottagning. Man kunde erbjuda psykologsamtal en gång per vecka under tre terminer. Ett hundratal klienter gick nu i psykologsamtal hos en utbildningskandidat. Verksamheten med klientarbetet och handledningen flyttade med andra ord in under ”institutionens tak” från att tidigare ha varit utlokaliserad till respektive handledares psykiatriska mottagning.

Från individuell handledning till grupphandledning

Som tidigare nämnts övergick handledningen från att vara individuellt baserad till att ske i grupp. Detta styrdes bland annat av att grupphandledningen var mindre kostnadskrävande. Övergången från individuell handledning till grupphandledning innebar således ett skifte i den organisatoriska ramen, vilket blev påtagligt både för studenter, handledare och kursledning. Flertalet verksamma handledare hade vid denna tidpunkt främst erfarenhet av individuell psykoterapi och handledning. Ett fåtal hade utbildning och erfarenhet av samspelet i små arbetsgrupper. För egen del hade jag arbetat med psykoterapier både individuellt och i grupp under mina år på Studenthälsan.

Vissa handledningsgrupper upplevde att handledningen var berikande och stimulerande. Andra beskrev att gruppen ”låste” sig, man vaktade på varandra och var rädd att exponera

egna svårigheter. Ibland talade både handledare och studenter om att destruktiva processer i form av konkurrens och utagerande av olika slag kunde förekomma. En mängd frågor uppstod och forskningsfältet rörande grupprocesser i handledningsgrupper var ytterst begränsat. Jag kände en stor angelägenhet att få ökad kunskap om ett antal frågor. Det gällde till exempel hur handledningsgrupper skulle kunna sammanställas, vilken betydelse könssammansättningen hade i en handledningsgrupp liksom hur kursledning och handledare kunde verka för att man som student tordes tala om svårigheter man mötte utan att känna sig rädd för att bli ifrågasatt. Vilka organisatoriska ramfrågor var viktiga? Vilken betydelse hade transparens och tydlig information för hur uppkomna svårigheter kunde lösas. Vilka ledaregenskaper var optimala hos såväl handledare som kursledning?

Dåvarande professorn i klinisk psykologi, Carl-Otto Jonsson, ivrade för att vi tillsammans med några andra universitets institutioner (Uppsala, Lund) skulle börja en datainsamling med fokus på hur man som student och handledare upplevde grupphandledningen. Fokus låg bland annat på hur en handledningsgrupps rollmönster utvecklades på grundläggande (femåriga psykologprogrammet) respektive avancerad nivå (Ericastiftelsens handledarutbildning). Vidare fokuserade datainsamlingen på hur gruppklimatet upplevdes, vilket fokus man hade i handledningen samt hur lärandeprocessen utvecklades. Dessa data kom att bilda underlag för mitt avhandlingsarbete (Learning psychotherapy in a small group format, KI 2001).

Handledarkåren

Som en konsekvens av ovan nämnda förändringar kunde handledarna knytas närmare institutionen. Som kursansvarig såg jag fördelarna med att ha en sammanhållen handledarkår som var informerad om de nya organisatoriska rutinerna och uppdaterad på innehållet i de kliniskt teoretiska kurserna som löpte parallellt. Antalet handledare reducerades nu till ca femton. En och samma handledare kunde på så sätt ha flera handledningsgrupper parallellt. Handledningen kunde förläggas till handledarens egen mottagning eller ske på institutionen i förbokade handledningsrum.

I handledarnas uppdrag ingick att närvara vid handledarmöten två gånger /termin. Ambitionen vid dessa möten som leddes av kursansvarig var att så öppet som möjligt diskutera pågående handledningar. Som kursledare månade jag om en öppen diskussion både om de studerandes utveckling och utmaningar liksom processen i handledningsgruppen. Den kultur som uppstod bland vissa studenter i form av ”vad jag inte tordes säga i handledningen” ville jag arbeta bort. Lärande måste ibland ske i form av misstag som kan rättas till och inte tystas ner av rädsla för att göra bort sig. På samma sätt sökte jag måna om ett tillitsfullt klimat inom handledarkåren, så att möjligheten att ventilera problem i en handledningsgrupp fick komma i förgrunden. Handledarkollegiet såg jag främst som en problemlösande grupp, där man kunde samtala om hur svårigheter bäst kunde lösas. Självklart kunde det dock inträffa att man efter noggrann genomgång också kom fram till att en enskild studerande hade så uppenbara problem att ytterligare åtgärder måste vidtagas.

Terminsvisa utvärderingar förekom där de studerande fick delge sina synpunkter på såväl de teoretiska föreläsningarna som på handledningen av klientarbetet. Under några år hade jag ett mycket kreativt och givande samarbete med Siv Boalt Boëthius, då rektor och verksamhets-chef på Ericastiftelsen. Siv föreslog SYMLOG (Systems of Multipel Level Observation of Groups) som utvärderingsinstrument av grupprocesser. Såväl handledare som student i varje handledningsgrupp fick skatta sin egen roll och position i handledningsgruppen. Siv kunde sedan utifrån verifierade beräkningsmetoder göra handledarna uppmärksamma på hur det sociala samspelet i gruppen tycktes se ut. Inte sällan hände det att en och samma handledare med två pågående grupphandledningar kunde upptäcka skillnader i respektive grupps sociala

samspel. Handledarna tog sedan denna information med sig till respektive handledningsgrupp. Denna metod blev underlag för konstruktiva diskussioner både i handledarkollegiet och inom handledningsgrupperna. Utvärdering och lärande kom på så sätt att gå hand i hand.

Ramverk för psykologmottagningen

Som tidigare nämnts gick ett hundratal klienter löpande i professionella samtal hos psykologstudenter. Vilka åtgärder krävdes för att skapa trygghet för verksamheten? Jag vill här sammanfatta några faktorer som jag strävade efter för att skapa stabilitet.

Tydlig information till såväl studenter som handledare inför momentet såg jag som en grundbult. Det rörde etik, sekretess och krav för godkänt klientarbete under handledning. Som kursansvarig månade jag om hög grad av transparens. Om en handledare kände oro för ett pågående klientarbete måste vederbörande genast kontakta mig. Detsamma gällde för en enskild student eller grupp som oroade sig för något som hände i handledningsgruppen. När jag fick signaler från någondera parten bad jag vederbörande att i första hand ta upp problemet i gruppen. Som en nästa åtgärd kallade jag handledningsgruppen tillsammans med handledaren till samtal på mitt tjänsterum. En grundsten var att jag inte agerade utan att alla var införstådda med vad som skedde. Många gånger räckte dessa åtgärder, men ibland krävdes ytterligare samtal och åtgärder. Det var exempelvis fallet om någon student inte kunde hantera sitt klientarbete på ett godtagbart sätt. Om det rörde risk för underkännande för en student måste handledaren på ett tidigt stadium vara tydlig med sina betänkligheter. Inga allvarliga incidenter inträffade med någon klient på mottagningen under dessa år. Det är jag ytterst tacksam för.

En grundläggande förutsättning var naturligtvis att handledarna var ”kontrakterade” för att deltaga i obligatoriska handledarmöten och att det fanns en öppen kanal mellan mig och handledarna. Jag vidtog aldrig enskilda åtgärder för en student utan att handledaren diskuterat ärendet med mig som ansvarig och tagit upp det i handledarkollegiet.

I slutet av varje grupphandledning kallade jag varje enskild handledningsgrupp till mig för avstämning. Jag lämnade ordet fritt till gruppens medlemmar att tala om hur de upplevt klientarbetet och handledningen. Var det något som varit mer utmanande respektive mer lärorikt. Vad hade man lärt sig av varandra? Hur skulle man ha tänkt sig att arbeta med någon av de andras klienter. Jag arbetade för att bryta ett mönster som lätt kan uppstå i form av att en ”bra” klient skapar en ”duktig” studentpsykolog och vice versa. Denna åtgärd blev uppskattad och bidrog till perspektiv på den process man gått igenom. En tillbakablick på ett nyligen avslutat gruppsamarbete fyller också sin funktion inför kommande grupper som man ska ingå i under yrkeslivet.

Fortsatt forskning gällande grupphandledning

Som alltid när det gäller forskning uppstår en mängd nya frågor att utforska. Detta inte minst utifrån frågor som återkommande dök upp vad gällde bästa sättet att nyttja den lilla gruppen som ett pedagogiskt forum för handledning av psykoterapi, liksom hur ramstruktur och ledarskap påverkade den pedagogiska situationen.

Nu lades grunden till ett nytt forskningsprojekt. Syftet var att inhämta data från studenter och handledare på olika utbildningar och utbildningsnivåer (Grundutbildning steg I, Specialistutbildning steg II samt Handledarutbildning) vid universiteten i Stockholm, Umeå, Linköping och Lund liksom vid Ericastiftelsen och S:t Lukasstiftelsen. Ansökan om forskningsmedel beviljades, som tidigare nämnts. En projektgrupp bildades bestående av representanter från samtliga nämnda institutioner. Jag var projektledare för detta så kallade GUT projektet.

Docent Eva Sundin var vetenskaplig ledare. Ett speciellt nära forskningssamarbete har jag under alla dessa år haft med Siv Boalt Boëthius. Projektet genererade ca 25 artiklar publicerade i internationella tidskrifter. Härutöver har jag i samarbete främst med Siv gett ut böcker på Studentlitteratur och medverkat med separata kapitel i internationell litteratur på området.

Det forskningsområde som föddes utgick från ett påtagligt behov att få fördjupad kunskap för att hantera aktuella utbildningars handledning i ett gruppformat. Det blev en startpunkt, en inspirationskälla. Därutöver gav denna forskning en unik möjlighet både att formulera nya intressanta forskningsfrågor och att återföra resultat av forskningen till handledda och handledare, för gemenskap diskussion och lärande.

Ett brett internationellt samarbete inleddes med utbyte av forskningsmetod och resultat inom området grupprocess, ledarskap och organisation. Ett kreativt forskningssamarbete med Linköpings universitet tog form tillsammans med dåvarande professor Kjell Granström och hans forskargrupp FOG. Psykologiska institutionen var representerad vid olika internationella konferenser inom området, och var själv initiativtagare till flera konferenser och symposier. Ett internationellt kontaktnät inom forskningsområdet byggdes upp.

Åtgärder gällande tillämpning i akademisk utbildning

En ny och stor utmaning, som det omfattande tillämpningsmomentet förde med sig, var utifrån vilka kriterier psykologstudentens klientarbete skulle bedömas. De höga antagnings-kraven till psykologprogrammet borgade för att de studerande hade en intellektuell kapacitet och sällan hade problem att uppnå goda resultat på teoretiska kurser. De tillämpade momenten medförde ju andra typer av utmaningar. Den enskilde studenten fick erfarenhet av hur man trivdes i psykologrollen. I samband med de handledda tillämpningsinslagen blev det också tydligt hur den studerande kunde hantera sin yrkesroll i mötet med tredje person dvs klienten.

Handledningens syfte var ju att ”studentpsykologen” skulle återge det professionella samtalet, och få handledning på sättet att bemöta klienten. Men hur skulle handledare och kursansvarig kunna ta ställning till om studentens prestationer var tvivelaktiga eller undermåliga, om vederbörande behövde ”gå om” handledningen. I några fall kunde det också handla om att handledaren bedömde att den studerande kunde ha egna personliga svårigheter som riskerade att drabba klienten.

En arbetsgrupp bestående av studierektor, lärare från olika kursmoment på utbildningen liksom studentrepresentanter tillsattes. Universitets jurister konsulterades. Kriterier för godkänt arbete på tillämpningsmomenten arbetades fram och ansvarsfrågan reddes ut. Ansvarsfrågan vad gällde klientarbete var delegerad så att rektor svarade för att tillsätta prefekt och prefekten i sin tur kursansvariga lärare. Kursansvarig lärare för det handledda klientarbetet hade ansvar för att utse erfarna och kompetenta handledare som var leg. psykolog/leg. psykoterapeut. En hög grad av transparens eftersträvades. Vid uppkomna svårigheter i gruppen eller oro för att någon student inte klarade sin uppgift på ett till-fredställande sätt skulle kursledaren direkt informeras. De stipulerade kriterierna som också sammanföll med kravkriterier för grundläggande psykoterapiutbildning (steg I) tillämpades. Detta var till stor hjälp för att undvika att bedömningar skulle göras godtyckligt utan följa uppställda kriterier.

Vid uppkomna problemsituationer kunde kursansvarig kalla såväl handledaren som handledningsgruppen i syfte att hitta lösningar på situationen. Det kunde ibland handla om destruktiva låsningar i gruppsamspelet eller en enskild students svårigheter. En arbetsgrupp inrättades på institutionen, den så kallade EU-gruppen (Etik- och utbildningskommittén).

Studierektor samt kursansvariga lärare samlades återkommande för att under sekretess diskutera elevärenden som var oklara.

Tidiga åtgärder samt försök till urval med intervju

Det var tungt att ibland behöva underkänna studenter som gick sina sista terminer på den femåriga psykologutbildningen utifrån olämplighet och/eller egna svårigheter. Vi eftersträvade att lärarkollegorna under tidigare kursmoment (tex intervjukurs eller andra tillämpade inslag) skulle bli mer uppmärksamma på eventuella svårigheter hos enskilda studenter. Det skulle kunna innebära en möjlighet att både ge stöd och eventuell vägledning till alternativa studievägar. Som tidigare framhållits var de betygsrelaterade kraven för tillträde till utbildningen mycket höga. Vår erfarenhet var dock att höga betyg inte enbart var avgörande för hur lämplig man var för det kommande yrket som psykolog. För begåvade studenter som ville fördjupa sig i psykologi, men inte ville sikta på psykologyrket, fanns ju möjligheten att läsa fristående kurser i psykologi, som erbjöds på institutionen. Våra erfarenheter under åren motiverade kollegiet under studierektor Lage Wedins ledning att överväga antagningsintervjuer av sökande till psykologprogrammet, som komplement till betyg.

Psykologiska institutionen fick ett statligt bidrag 1997 för en försöksverksamhet med intervjuantagning. Ett projekt startades där lärare och kliniska handledare utbildades för att kunna intervjua personer som sökt psykologprogrammet. Betygssnittet låg fortfarande högt inför en förestående intervju. Vårt mål var inte primärt att hitta ”de bäst lämpade” utan snarare att vägleda de som inte visade sig tydligt motiverade för yrket eller av olika personliga skäl löpte risk att i ett sent skede i utbildningen inte kunna klara kraven i de tillämpade momenten. Ansatsen såg lovande ut. Färre avhopp gjordes under de första terminerna. Efter knappt två år fick dock denna intervjuantagning avslutas. Lage Wedin och jag (projektledare för den alternativa antagningen) uppvaktade dåvarande generaldirektör Agneta Bladh på UHÄ en tidig decembermorgon 1999. Regeringen hade nu ändrat sig i frågan och Agneta Bladh meddelade att inga mer pengar skulle avsättas för denna typ av antagning. Motiveringen var att det skulle löna sig att kämpa för höga betyg under gymnasiet. Vi som hade kunskap om problematiken kände förundran och besvikelse. Vi hade ju fått erfarenhet av att intervjuerna kunde vara till hjälp för personer som inte hade någon större motivation eller orealistiska förväntningar på yrket.

Valmöjlighet mellan PDT och KBT. Psykoterapeututbildningen

Från mitten av 1990-talet och åren närmast framöver skedde ytterligare stora förändringar inom utbildningen. Det blev möjligt att välja inriktning gällande klientarbete och handledning liksom teoretiska kurser under de kliniskt inriktade terminerna 7, 8 och 9, nämligen PDT (Psykodynamisk inriktning) och KBT (Kognitiv beteendeterapeutisk inriktning). En hel del diskussioner pågick mellan företrädare för dessa båda inriktningar i likhet med diskussioner som samtidigt pågick på ett samhälls- och vårdplaneringsplan. Den bärande frågan som jag såg, och fortfarande ser, är att klienter kan behöva få olika typer av psykologisk/psykoterapeutisk hjälp. Denna valmöjlighet har stabiliserats och gäller än idag.

Höstterminen 2006 startade Psykologiska institutionen den första psykoterapeututbildningen. Denna utbildning på avancerad- och specialistnivå syftade till att ge den teoretiska grunden för Socialstyrelsens legitimation som leg. psykoterapeut. Utbildningen krävde ett antal års erfarenhet med grundläggande psykoterapiutbildning som psykolog, läkare, socionom, sjuksköterska och präst. Utbildningen var treårig på halvtid samtidigt som den studerande förväntades arbeta med psykoterapeutiska uppgifter på sin arbetsplats. Utbildningen var så

upplagd att den studerande kunde välja inriktning av psykoterapimetod, samtidigt som flertalet delmoment som t.ex. forskningsmetodik och krav på examensuppsats var likartade.

Vid denna tidpunkt var docent Ulla Ek studierektor för både psykolog- och psykoterapeut-programmen och diskussionerna gick ibland höga på våra möten. Som tidigare nämnts var professor Bo Sigrell i detta skede vikarierande lektor på institutionen. Hans erfarenhet av att starta psykoterapeututbildningar på avancerad nivå var till ovärderlig hjälp. Ulla Ek, Gunnar Bohman och Bo Sigrell liksom jag själv företrädde den psykodynamiska inriktningen (PDT). Professor Lars-Göran Öst och docent Jonas Ramnerö svarade för den kognitiva beteende terapeutiska inriktningen (KBT). Precis som när valmöjligheten mellan olika kliniska inriktningar infördes på psykologprogrammet blev denna utbildning föremål för många diskussioner mellan företrädare för de olika inriktningarna.

Med en återblick idag känns det tillfredställande att såväl psykolog- som psykoterapeut-utbildningen vid Psykologiska institutionen, Stockholms universitet, kan erbjuda ett fördjupningsval gällande såväl teori som psykoterapeutisk metod. Min personliga åsikt var och är att en blivande psykolog och psykoterapeut måste vara grundläggande bevandrad i olika behandlingsmetoder för att kunna vägleda en vilsen klient som söker den hjälp som passar vederbörande bäst. En önskan för framtiden är att psykiatrin i Sverige i likhet med andra länder i Europa ska kunna erbjuda vårdalternativ som styrs av patientens behov snarare än politiskt aktuella strömningar!

Jag kan konstatera att ett omfattande utvecklingsarbete skedde på Psykologiska institutionen från 1960-talet och framåt. Det bör i sammanhanget nämnas att institutionen i slutet av 90-talet fick en helt ny och modern psykologmottagning på området. De ändamålsenligt möblerade samtalsrummen gav möjlighet att både audio- och videobanda de studerandes sessioner med sina klienter. Den nya psykologmottagningen fick flytta in i det hus som i tidernas begynnelse tjänade som studentbostäder för Skogshögskolans studenter. Institutionen hade fått en modern mottagning för pågående psykolog- och psykoterapeutsamtal. På samma sätt hade handledarna specifika rum för sina grupphandledningar. Journalsystemet moderniserades och digitaliserades. Handledarna fick i slutet av varje termin signera de studerandes aktuella journaler.

Institutionen under ”olika tak”

Psykologiska institutionen i Stockholm har under åren haft olika säten.

Under mina första år som student låg institutionen på Drottninggatan.

Nära att springa över Spökisparken till Kårhuset på Holländargatan. Studentupplopp 1968 i samband med att jag avslutade min fil kand. Återkom på spridda föreläsningar på Ynglinga-gatan. Tråkiga lokaler tyckte jag. Men dåvarande lärare som mina vänner Olle Sundh, Bosse Heffler, Lage Wedin, Ragnar Hagdahl och Krister Gerner (då assistenter på institutionen) tyckte det var en rolig tid. Min PEG-utbildning på institutionen var förlagd till Borgerskapets Enkehus på Norrtullsgatan. Det gamla andaktsrummet gjordes om till bibliotek. Där fanns ro att studera och reflektera för både lärare och studenter. I samband med att mitt yrkesmässiga samarbete med institutionen påbörjades hade institutionen flyttat till gamla Skogshögskolans lokaler i den vackra parken vid Brunnsviken [1982].

Jag vill också nämna att under de år institutionen var förlagd till Skogis gamla lokaler fick vi njuta av en underbar park med en mångfald trädsorter. Professor Lars Bergman, som också var arborist, samlade alltid kollegorna för en trädvandring varje vår. Våren spirade med Vintergäck nere vid vattnet. Trädens skiftningar i alla höstens färger var otroligt fint då

höstterminen tog sin början. Vissa vintrar åkte jag tillsammans med kollegor långfärds-skridskor på Brunnsviken under lunchtid. Det var också möjligt att paddla kanot till Ålkistan. Vi arbetade alla hårt och med ett stort engagemang. En fin kollegial anda växte fram i kollegiet, som bidrog till arbetsglädjen. Kontakten med de studerande på institutionen var likaså mycket berikande.

Avslutande reflektioner

Under mina år på institutionen hade jag ett nära samarbete med aktuell studierektor. Bengt Högman, som på sitt varma uppmuntrande sätt var med om att lägga grunden till de nya utbildningsreformerna, efterträddes sedan i tur och ordning av Lage Wedin, Bo Heffler, Ulla Ek, Jonas Ramnerö och Pia Risholm Mothander (Psykoterapeutprogrammet). Sist men inte minst vill jag nämna dåvarande studierektor för forskarutbildningen och den fina kollega jag hade i docent Paula Patkai. Hennes levnadsvisdom som flykting till Sverige, den oerhört djupa kunskap hon tillägnade sig såväl inom det svenska språket som forskning, och under-visning känner jag stor beundran för.

Jag tänker tillbaka på mina verksamma år på Psykologiska institutionen med glädje. Det var ”högt i tak”. Som ett exempel vill jag uppmärksamma dåvarande professorn Carl-Otto (Cotto) Jonssons initiativ under 90-talet. Han bjöd in såväl lärare som studenter till veckovisa möten i studentlokalen Humlan (källarvåningen på institutionen) för att diskutera aktuella och angelägna ämnen inom psykologin. Ett mycket lovvärt initiativ.

Som tidigare nämnts månade ”Cotto” om att utöka den kliniska tillämpade kunskapen inom utbildningen, liksom att försöka se till att forskning och undervisning integrerades på institutionen. På samma sätt strävade han efter att stimulera forskning inom olika tillämp-ningsområden (t.ex. det kliniska) som komplement till mer grundläggande, experimentell forskning. Hans insats blev utan tvekan ett värdefullt startskott till de vidgade vyer forsk-ningen fått idag! Jag vill också nämna de fantastiska avslutningsfester som den näst sista terminen (termin 9) ordnade för sina avgående studentkollegor (termin 10). Detta pågick under flera år, då institutionen upplät sina lokaler för ändamålet. Studenternas kreativitet fick flöda. Några gjorde fantastiska och fyndiga kabaréer, där man på ett gemytligt sätt kunde driva både med utbildningen och oss lärare. Ett annat gäng dukade till fest och ordnade med goda måltider för de avgående studenterna och berörda lärare. Många tal hölls och fest-stämningen var hög. Gemenskapen mellan de studerande gynnades liksom deras kreativitet och samarbetsförmåga.

Januari 2023

Marie-Louise Ögren Blomén
Docent, leg. psykolog/psykoterapeut